

УДК 330.341.1

Лохман Н. В.,
канд. екон. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: Lokhman@donnuet.edu.ua

КАТЕГОРІАЛЬНІ АСПЕКТИ ДІАЛЕКТИКИ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

UDK 330.341.1

Lokhman N. V.,
PhD in Economic sciences,
Associate Professor

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: Lokhman@donnuet.edu.ua

CATEGORIAL ASPECTS OF DIALECTICS OF INNOVATIVE SPACE

Мета. Мета статті полягає у визначенні категоріальних аспектів діалектики інноваційного простору.

Методи. У процесі дослідження використано: методи теоретичного аналізу і синтезу (для аналізу сутності складових інноваційного простору та визначення понять «інноваційний простір», «інноваційний ринок»), логічний метод та метод графічного зображення (для побудови схеми квінтесенції інноваційного простору та схеми діалектичного зв'язку елементів інноваційного простору).

Результати. Надано поняття «інноваційний простір», «інноваційний ринок»; визначені категоріальні аспекти діалектики інноваційного простору, а саме: інноваційна економіка, інноваційне підприємництво, інноваційний ринок, інноваційний кластер, інноваційне підприємство; виявлено квінтесенцію взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності в рамках інноваційного простору, які формують інформаційний простір, інвестиційний простір, технологічний простір, інтелектуальний простір, усі ці складові існують в рамках підприємницького простору.

Ключові слова: інноваційний простір, діалектика, інноваційна економіка, інноваційне підприємництво, інноваційний ринок, інноваційний кластер, інноваційне підприємство.

Постановка проблеми. Прискорення і посилення євроінтеграційних процесів в українському науково-технічному середовищі, активізація в інтелектуальних колах, а також підвищення компетентності матеріального виробництва та зростання інтересу до новаторських способів розв'язання проблем вимагають формування та розвитку інноваційного простору.

Інноваційний простір — це специфічне довкілля, в якому перебувають суб'єкти інноваційної діяльності, відносини між ними, отримані інноваційні результати та продукція. До нього включено такі елементи або складові: 1) об'єкти інновацій — основна ланка в інноваційній діяльності; 2) суб'єкти інноваційних відносин; 3) системний комплекс взаємовідносин між елементами інноваційної діяльності; 4) інноватика (інструмент, який забезпечує інноваційні перетворення). Властивості такого простору сьогодні стають визначальним чинником соціально-економічного розвитку економічної системи [9, с. 178].

Отже, при характеристиці інноваційного простору необхідно визначити його основні аспекти, які знаходяться в діалектичному зв'язку.

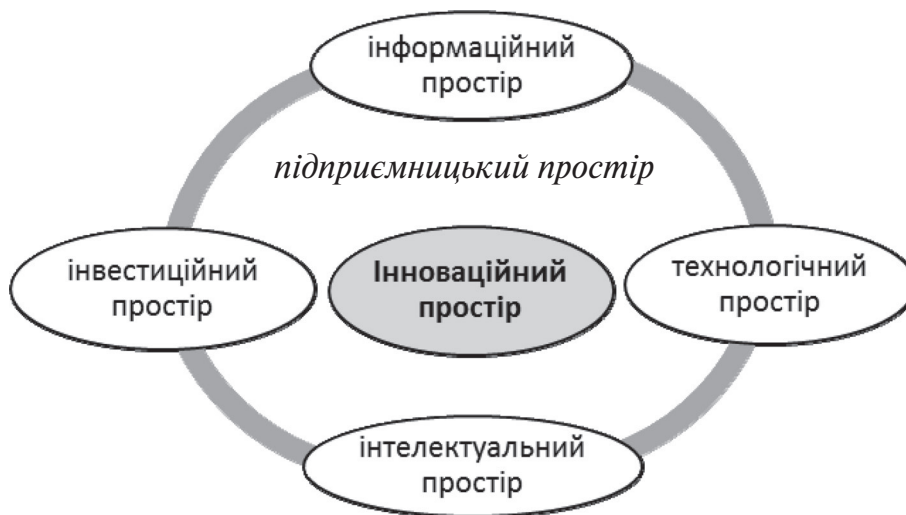
Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні характеристики складових інноваційного простору розглядалися вітчизняними вченими [1–19], однак погляди на основні аспекти інноваційного простору та їх діалектичний зв'язок є неоднозначними.

Якщо розглядати природу виникнення та існування інноваційного простору, як сфери інноваційної діяльності, то слід зазначити що фабулою цієї природи є поєднання та взаємодія інформаційного простору (інформаційний простір являє собою сукупність інформації, яка зберігається та циркулює в процесі соціальних комунікацій, інтелекту-

ального простору (інтелектуальний простір розглядається як парадигма для побудови багатоагентних систем, що забезпечують користувачів контекстно-залежною інформацією, сервісами і персоналізованими рекомендаціями, інвестиційного простору, який представляє собою форму існування інвестиційної діяльності, яка проявляється в інвестиційному процесі, технологічного (технічного простору) (технологічний простір має за мету нарощування і підвищення якості сукупного наукового потенціалу як ключового фактору інноваційного розвитку й підвищення рівня розвитку всієї економіки; все це можливо в рамках розвитку підприємницького простору (підприємницький простір виступає невід'ємною складовою сучасного соціального простору і містить у собі соціальні інститути, норми, що регулюють підприємницькі відносини та діяльність суб'єктів підприємницької активності [14, с. 323].

Метою статті є визначення категоріальних аспектів діалектики інноваційного простору.

Виклад основного матеріалу досліджень. Інноваційний простір представляє собою складну структурно-змістову квінтесенцію взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності (інноваційних інститутів) в рамках підприємницького простору (зادля отримання комерційного результату) долучаючи необхідні інформаційні ресурси з інформаційного простору з метою створення та розповсюдження інноваційного результату (інтелектуальний простір), розвитку НТП (технічний простір) на основі залучення власних чи зовнішніх інвестицій (інвестиційний простір) (рис. 1).

Рисунок 1 — Квінтесенція інноваційного простору
(розроблено автором)

Елементами, які формують інноваційний простір є становлення інноваційної економіки, розвиток інноваційного підприємництва, активізація інноваційного ринку, створення інноваційного кластеру, розповсюдження інноваційних підприємств. Ядром інноваційного простору виступає інноваційне підприємство. Усі ці елементи не існують відокремлено, а знаходяться в діалектичному зв'язку один з одним.

Діалектичний зв'язок елементів інноваційного простору наданий на рисунку 2.

Характерною рисою сучасного світового розвитку є перехід провідних країн до формування інноваційного суспільства, побудови інноваційної економіки, заснованої на знаннях [17, с. 5]. Інноваційний простір є обов'язковою умовою функціонування інноваційної економіки.

Багатозначність визначень інноваційної економіки викликано різноманіттю підходів до тлумачення цього поняття. Основними з цих підходів слід виділити наступні: процесний (визначальними моментами є інноваційна діяльність, наукові знання, інновації, трансформація, радикальні шляхи, інноваційний розвиток) [11, 14], результативний (ба-

Рисунок 2 — Діалектичний зв'язок елементів інноваційного простору
(розроблено автором)

зується на таких моментах: інновації, наукові досягнення, знання) [4, 7], системний (є більш розповсюдженим і базується на розумінні інноваційної економіки як: інноваційних систем, структури, моделі, інституалізації, сфери інформації, сфери знань, технології, соціуму, капіталу) [7, 12, 18], ресурсний (стосується розуміння таких аспектів: творчий людський капітал, інвестиційні ресурси) [5, 11], функціональний (визначає науку, освіту, знання як основні моменти інноваційної економіки) [6, 10].

Інноваційна економіка — це відносно нове явище, яке суттєво відрізняється від тієї моделі, яка всім відома під назвою «ринково-конкурентної економіки». У цілому, інноваційна економіка — це якісна нова модель, яке йде впритул за ринково-конкурентною моделлю і багато в чому її заперечує в ступені розвитку сучасних економічних систем Гоцуляк Л. В. [7, с. 9]

Становлення та функціонування інноваційної економіки є результатом розвитку інноваційного підприємництва. Ключовим елементом розвитку інноваційної економіки розвинутих країн вважається інноваційне підприємництво [1, 8, 15, 16].

Інноваційне підприємництво як форма прояву інноваційної моделі розвитку економіки України пропонує основні акценти, які сьогодні переміщуються на завдання прискорення інноваційного розвитку, переходу до стратегії економіки знань, яка ґрунтується на інтелектуальних ресурсах, інтелектуальному капіталі, науки, процесу трансферу результатів творчої діяльності у виробництво матеріальних і духовних благ Нежиборець В. [15, с. 69].

Інноваційне підприємництво є матеріальною основою інноватизації та постійної модернізації усіх сфер людської життєдіяльності і переведення суспільного відтворення на якісно вищий щабель розвитку [16].

Тобто підприємницька діяльність може бути здійснена в рамках інноваційного ринку. З нашої точки зору, інноваційний ринок — це конвергенція суб'єктів інноваційного процесу задля отримання комерційного результату та просування інноваційного продукту.

Похідним поняттям інноваційного ринку є поняття інноваційного кластеру.

Нині кластерна політика це процес кластеризації національної економіки, який займає одне з центральних місць у сучасній економічній науці [3, с. 61].

Кластерний розвиток є характерною ознакою сучасної інноваційної економіки як фактор збільшення національної і регіональної конкурентоспроможності [2].

Однією із найефективніших сучасних прогресивних організаційних форм інноваційного співробітництва та забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів господарювання є інноваційний кластер [13, с. 198].

Системний підхід щодо характеристики інноваційного кластеру довів, що інноваційний кластер — це система, яка охоплює ряд елементів. Основним елементом інноваційного кластеру виступає інноваційне підприємство.

Інноваційне підприємство — це підприємство, орієнтоване на інновації, або інакше, інноваційне підприємство — це таке, яке: здійснює в широкому діапазоні роботи з досліджень і розвитку (або здійснює закупівлі нових продуктів або технологій); виокремлює на таку діяльність порівняно високі фінансові ресурси; систематично впроваджує нові науково-технічні рішення; представляє велику частку новинок (виробів і технологій) в обсязі продукції і послуг; постійно впроваджує інновації на ринок Jasi ski A. H. [19].

Діалектика вище перерахованих елементів інноваційного простору полягає у зв'язку, взаємодії та дотичності цих категорій.

Висновки. На основі проведених досліджень можливо зробити наступні висновки:

— інноваційний простір представляє собою складну структурно-змістову квінтесенцію взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності, які формують інформаційний простір, інвестиційний простір, технологічний простір, інтелектуальний простір, усі ці складові існують в рамках підприємницького простору;

— діалектичний зв'язок інноваційного простору характеризує дотичністю та взаємодією розуміння цих елементів, а саме: інноваційна економіка, інноваційне підприємство, інноваційний ринок, інноваційний кластер, інноваційне підприємство.

Список літератури / References

1. Ажажа, М. А. Інноваційне підприємництво як чинник економічного зростання держави / М. А. Ажажа // Теорія та практика державного управління. — 2009. — Вип. 2. — С. 192–197. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2009_2_31.

Azhazha, M. A. (2009). *Innovatsiyne pidpryyemnytstvo yak chynnyk ekonomichnoho zrostannya derzhavy* [Innovation Entrepreneurship as a Factor of Economic Growth of the State]. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya* [Theory and Practice of Public Administration], no. 2, pp. 192–197.

2. Андреева, В. А. Інтеграція підприємств регіону в інноваційний кластер / В. А. Андреева // Вчені записки Університету КРОК : збірник наукових праць. — 2015. — С. 42–45

Andreeva, V. A. (2015) *Intehratsiya pidpryyemstv rehionu v innovatsiynyy klaster* [Integration of the region's enterprises into an innovation cluster]. *Vcheni zapysky Universytetu KROK* [Scientific notes of the KROK University], pp.42–45.

3. Білик, В. В. Переваги формування інноваційних кластерів в сучасній економіці / В. В. Білик // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2016. — Вип. 21., Ч. 1. — С. 61–64.

Bilyk, V. V. (2016). *Perevahy formuvannya innovatsiynykh klasteriv v suchasniy ekonomitsi* [Advantages of forming innovative clusters in the modern economy]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu* [Scientific Herald of Kherson State University], no. 21, pp. 61–64.

4. Богданов, М. О. Інноваційна економіка як стратегічний напрям розвитку в XXI столітті [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.confcontact.com/2009new/5bogdanov.htm>.

Bogdanov, M. O. (2009) *Innovatsiyna ekonomika yak stratehichnyy napryam rozvytku v XXI stolitti* [Innovative economy as a strategic direction of development in the XXI century]. Available at : <http://www.confcontact.com/2009new/5bogdanov.htm>.

5. Бачевська, І. П. Інноваційна діяльність в Україні: інструменти та механізми державного впливу / І. Бачевська. // Публічне адміністрування: теорія та практика. — 2014. — Вип. 2. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2014_2_11.

Bachevskaya, I. P. (2014). *Innovatsiyna diyalnist v Ukraini: instrumenty ta mekhanizmy derzhavnoho vplyvu* [Innovative activities in Ukraine: tools and mechanisms of state influence]. *Publichne administruvannya: teoriya ta praktyka* [Public Administration: Theory and Practice], no. 2. Available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2014_2_11.

6. Голиков, С. Ю. Социально-экономическая роль подготовки кадров для инновационной экономики [Электронный ресурс] / С. Ю. Голиков // Экономика и предпринимательство. — 2015. — Режим доступа : <http://naukarus.com/sotsialno-ekonomicheskaya-rol-podgotovki-kadrov-dlya-innovatsionnoy-ekonomiki>.

Golikov, S. Yu. (2015). *Sotsial'no-ekonomicheskaya rol' podgotovki kadrov dlya innovatsionnoy ekonomiki* [Socio-economic role of personnel training for innovative economy]. *Ekonomika i predprinimatel'stvo* [Economics and Entrepreneurship]. Available at : <http://naukarus.com/sotsialno-ekonomicheskaya-rol-podgotovki-kadrov-dlya-innovatsionnoy-ekonomiki>.

7. Гоцуляк, Л. В. Інноваційна економіка як об'єктивна потреба сучасного розвитку економічної системи / Л. В. Гоцуляк // Бізнесінформ. — 2016. — № 3. — С. 8–12.

Gotsulyak, L. V. (2016). *Innovatsiyina ekonomika yak obyektivna potreba suchasnoho rozvytku ekonomichnoyi system* [Innovative economy as an objective need for the modern development of the economic system]. *Biznesinform* [Businessinform], no. 3, pp. 8–12.

8. Зянько, В. В. Інноваційне підприємництво в Україні: проблеми становлення і розвитку : монографія / В. В. Зянько. — Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. — 263 с.

Zyanko, V. V. (2005). *Innovatsiyne pidpryyemnytstvo v Ukrayini: problemy stanovlennya i rozvytku* [Innovative entrepreneurship in Ukraine: problems of formation and development], Vinnitsya, UNIVERSUM-Vinnitsa Publ., 263 p.

9. Кондрашихін, А. Б. Інноваційні засади соціально-економічного розвитку регіону: структурно-інституціональний аспект // Наукові праці НДФІ. — 2012. — № 3 (60). — С. 177–182.

Kondrashikhin, A. B. (2012). *Innovatsiyini zasady sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu: strukturno-instytutsionalnyy aspekt* [The Innovative Principles of Socio-Economic Development of the Region: Structural-Institutional Aspect]. *Naukovi pratsi NDFI* [Scientific Papers of NDFI], no. 3 (60), pp. 177–182.

10. Кафка, С. М. Інноваційна економіка як стратегічний напрям удосконалення обліку необоротних активів / С. М. Кафка // Науковий вісник ІФНТУНГ, 2013. — № 2 (35). — С. 231–241.

Kafka, S. M. (2013) *Innovatsiyina ekonomika yak stratehichnyy napryam udoskonalennya obliku neoborotnykh aktiviv* [Innovative economy as a strategic direction for improving the accounting of non-current assets]. *Naukovyy visnyk IFNTUNH* [Scientific Bulletin IFNTUNG], no. 2 (35), pp. 231–241.

11. Корчагин Ю. А. Инновационная экономика и экономика знаний [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.lerc.ru/?part=articles&art=11&page=37> 1.07.2012

Korchagin, Yu. A. (2012). *Innovatsionnaya ekonomika i ekonomika znaniy* [Innovative economy and knowledge economy]. Available at : [http:// http://www.lerc.ru/?part=articles&art=11&page=37](http://http://www.lerc.ru/?part=articles&art=11&page=37).

12. Краус, Н. М. Інноваційна економіка: дефініція поняття та інституціональний базис розвитку / Н. М. Краус // Науковий вісник Мукачівського державного університету. — 2015. — С. 36–42.

Kraus, N. M. (2015) *Innovatsiyina ekonomika: definitya ponyattya ta instytutsionalnyy bazys rozvytku* [Innovative Economy: Definition of the Concept and Institutional Framework of Development]. *Naukovyy visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu* [Scientific Bulletin of the Mukachevo State University], pp. 36–42.

13. Ластівка М. В. Теоретичні основи формування та розвитку інноваційних кластерів в Україні / М. В. Ластівка // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2015. — Вип. 5. — С. 195–198.

Lastivka M. V. (2015). *Teoretychni osnovy formuvannya ta rozvytku innovatsiynykh klasteriv v Ukrayini* [Theoretical Foundations of the Formation and Development of Innovation Clusters in Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky* [Global and national problems of the economy], no. 5, pp. 195–198.

14. Масленніков Є. І. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти : монографія / Є. І. Масленніков, Е. А. Кузнєцов, Ю. М. Сафонов, С. В. Філіппова та інші. — Херсон : Грінь Д. С., 2016. — 854 с.

Maslennikov, E. A., Kuznetsov, Yu. M., Safonov, Yu. M., Filippova S. V. (2016). *Innovatsiyana ekonomika: teoretychni ta praktychni aspekty* [Innovative economy: theoretical and practical aspects]. Kherson, Grin D. S. Publ., 854 p.

15. Нежиборець, В. Інноваційне підприємництво як складова економічного зростання / В. Нежиборець // Теорія і практика інтелектуальної власності. Право та інновації, 2014. — № 1. — С. 63–71.

Nezhiborets, V. (2014) *Innovatsiyne pidpryyemnytstvo yak skladova ekonomichnoho zrostannya* [Innovative entrepreneurship as a component of economic growth]. *Teoriya i praktyka intelektualnoyi vlasnosti. Pravo ta innovatsiyi* [The theory and practice of intellectual property. Law and Innovation], no. 1, pp. 63–71.

16. Очеретний Д. С. Аналіз інноваційного підприємництва як креативного процесу / Д. С. Очеретний // Ефективна економіка, 2017. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=5601>.

Ocheretniy, D. S. (2017) *Analiz innovatsiynoho pidpryyemnytstva yak kreatyvnoho protsesu* [Analysis of innovative entrepreneurship as a creative process]. *Efektyvna ekonomika* [Effective economy]. Available at : <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=5601>.

17. Симонов Б. П. Инновационная экономика: проблемы становления и развития / Б. П. Симонов, Е. В. Королева // Вестник финансового университета. — 2011. — № 1. — С. 5–14.

Simonov, B. P., Koroleva, Ye. V. (2011) *Innovatsionnaya ekonomika: problemy stanovleniya i razvitiya* [Innovative economy: the problems of formation and development]. *Vestnik finansovogo universiteta* [Bulletin of the Financial University], no. 1, pp. 5–14.

18. Ящишина І. В. Системність дослідження інноваційної економіки // Ефективна економіка, 2012. — № 10, 2012. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1487>.

Yaschyshina, I. V. (2012) *Systemnist doslidzhennya innovatsiyanoi ekonomiky* [Systemicity of research of innovation economy]. *Efektyvna ekonomika* [Effective economy], no. 10. Available at : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1487>.

19. Jasiński A. H. *Przedsiębiorstwo innowacyjne na rynku* (1992). — Książka i Wiedza, Warszawa. Available at : — Режим доступу : <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171377809>.

Цель. Цель статьи заключается в определении категориальных аспектов диалектики инновационного пространства.

Методы. В процессе исследования использованы: методы теоретического анализа и синтеза (для анализа составляющих инновационного пространства и определения понятий «инновационное пространство», «инновационный рынок»), логический метод и метод графического изображения (для построения схемы квинтэссенции инновационного пространства и схемы диалектической связи элементов инновационного пространства).

Результаты. Представлены понятия «инновационное пространство», «инновационный рынок»; определены категориальные аспекты диалектики инновационного пространства, а именно: инновационная экономика, инновационное предпринимательство, инновационный рынок, инновационный кластер, инновационное предприятие; выявлено квинтэссенцию взаимодействия субъектов инновационной деятельности в рамках инновационного пространства, которые формируют информационное пространство, инвестиционное пространство, технологическое пространство, интеллектуальное пространство, все эти составляющие существуют в рамках предпринимательского пространства.

Ключевые слова: инновационное пространство, диалектика, инновационная экономика, инновационное предпринимательство, инновационный рынок, инновационный кластер, инновационное предприятие.

Objective. The objective of the study is to determine the categorical aspects of the dialectics of the innovation space.

Methods. *The methodological basis of the research is the theoretical analysis method and synthesis (for analyzing the components of the innovation space and defining the concepts of «innovation space», «innovation market»), the logical method and the method of graphic representation (for constructing a quintessence scheme for innovative space and a dialectical connection scheme for elements of innovation space).*

Results. *Innovation space is a complex structural and content quintessence of the interaction of subjects of innovation activity (innovation institutes) within the business space (for the purpose of obtaining a commercial result) by including the necessary information resources from the information space in order to create and disseminate the innovative result (intellectual space), the development of NTP (technical space) on the basis of attraction of own or external investments (investment space). The elements forming the innovation space are the formation of an innovative economy, the development of innovative entrepreneurship, the activation of the innovation market, the creation of an innovation cluster, the dissemination of innovative enterprises. The core of the innovation space is the innovative enterprise. All these elements do not exist separately, but are in a dialectical relationship with each other. Innovative economy is a relatively new phenomenon that is significantly different from that model, known to all under the name of a «market-competitive economy.» In general, the innovative economy is a qualitative new model, which is closely followed by a market-competitive model and in many respects denies it in the degree of development of modern economic systems. Cluster development is a hallmark of a modern innovation economy as a factor in increasing national and regional competitiveness. The dialectics of the above elements of the innovation space consists in the connection, interaction, and affinity of these categories.*

Key words: *innovation space, dialectics, innovative economy, innovative entrepreneurship, innovation market, innovative cluster, innovative enterprise.*

Надійшла до редакції 18.04.2018